

Strix uralensis

slaguggla

Ugglor

MISSGYNNAD (NT)

Ordn. *Strigiformes*, Fam. *Strigidae*, *Strix uralensis* Pallas, 1771.

Beskrivning. Slagugglan tillhör de större ugglorna med ett vingspann på 100–125 cm och med en kroppslängd på 5–6 dm. Liknar allmänt sett en kattuggla, med mörka ögon och gul näbb. Är dock betydligt större och har en proportionellt sett längre stjärt. Dräkten är ljus gråbrunbeige, med mörk längsstreckning på bröst och buk. Flyger rakt och målmedvetet, något ormvråkslikt, och saknar lappugglans ljusa fält vid basen av handen på vingens ovansida. Sången är ett djupt hoande med bestämd rytm; först två stavelser följda av 4 sek. paus, därpå två stavelser omedelbart följda av ytterligare tre. Sången är hörbar på upp till minst 2 km avstånd vid lugnt väder.

Utbredning och status. Slagugglan förekommer i norra delen av Sverige ned till cirka 60°N. Norr om Polcirkeln (cirka 66° 50'N) är slagugglan mycket sällsynt och häckningar har inte rapporterats i området under senare tid. I stora delar av Norrland är beståndens storlek tämligen okända, medan artens status är mer klarlagd i sydöstra delen av utbredningsområdet där den sannolikt också är vanligare. Populationen i Hälsingland – Gästrikland – Uppland uppgår troligen till minst 1 000 par. Från Västmanland, Värmland och Dalsland rapporteras arten årligen i lågt antal, i Västerbotten beräknas det finnas 200–400 häckande par, i Norrbotten cirka 60, i Pite lpm cirka fem och i Lule lpm cirka tio par. Under 1984–85 häckade ett par i Östergötland och 1988 ett par i Västergötland. Med ledning av ovannämnda siffror kan den svenska populationen grovt uppskattas till 2 000–4 000 par. En ökning av populationen har märkts i södra Finland (i Finland uppskattades stammen till 2 500–4 000 par 1995) och i Mellansverige. Som förklaring till denna ökning har angetts holkuppsättning samt tillskapandet av gynnsamma näringsbiotoper genom modernt skogsbruk (hyggen), delvis även genom nedläggning av jordbruksmark.

Slagugglans utbredningsområde sträcker sig från Skandinavien till de japanska öarna och omspänner i stora drag taigabältet. Arten finns relikttartat i Sydosteuropa och västra Kina. I Norge (framför allt Nordland), Sverige, Finland (utom Nyland) och i öster till Moskva förekommer rasen *S. u. liturata* Lindroth 1788.

Ekologi. Slagugglan förekommer framför allt i barrskog med öppningar i form av myrmark, vattendrag eller hyggen, men häckar även i anslutning till odlad mark, fåbodrar etc. Läger upp till sex ägg i torra högstubbar ("skorstenar" av tall eller asp), men även i holkar, tillfälligtvis i rovfågelsbon, stundom i byggnader eller, ytterst sällan, på marken. Ruvningsstarten varierar från slutet av mars till första hälften av april. Eventuella omhäckningar kan ske under andra hälften av april. Ruvningstid 31–34 dygn och ungarnas botid är drygt en månad. Vid en studie i Hälsingland varierade reproduktionen mellan 0,3–3,1 per etablerat par. Födan består huvudsakligen av smågnagare, speciellt skogs-, åker- och vattensork, men även av groddjur, näbbmöss och fåglar (t.ex. ringduva, trastar). Även arter som större hackspett, pärluggla och sparvhök har påträffats som byten i slagugglebon. Reproduktionen varierar cykliskt med födotillgången. De gamla fåglarna är mycket stationära. En ej riktad spridning av ungfåglar sker 5–70 km från boplatserna. I sällsynta fall kan ungfåglar vandra betydligt längre.

Hot. Tillgången på naturliga boplatser för slaguggla har minskat drastiskt och kommer även att minska i framtiden. Detta beror på det moderna skogsbrukets inriktning och metoder som inte längre

tillåter utbildandet av träd av de dimensioner som säkerställer nybildning av lämpliga boplatser i form av rötade stammar som kan bilda "skorstenar" eller större hål i samband med kvistbrott. Som exempel på vad som krävs kan nämnas att tolv, genom dendrokronologisk analys, daterade bebodda torrakstubbar i Gästrikland hade varit döda i 255 år (129–360 år) och var 200–400 år gamla innan de dog. De äldsta tallarna hade alltså börjat växa från begynnelsen av 1300-talet och de yngsta från mitten av 1600-talet! Presumptiva slagugglestubbar kan visserligen bildas i "moderna" skogar när spillkråkeboträd knäcks av vinden i höjd med bohålsöppningen (gäller framför allt tallar), men i allmänhet är dessa högstubbar numera i klenaste laget för att slagugglan skall bosätta sig. I norra Sverige måste slagugglehonan inför varje häckning kunna gräva loss murken ved på stubbens insida så att ett lager spån bildar en plan bobale i vilken en grop för äggen kan formas, samtidigt som spånen isolerar mot den ofta frusna bobotten vid tiden för äggläggningen.

Det är viktigt att utbudet av lämpliga, presumtiva boträd och högstubbar är så stort i slagugglereviret att det alltid finns alternativ då den aktiva bostubben inte längre fungerar. Vid större kalavverkningar runt boträd uppstår vanligtvis brist på "sittplatser" som används vid jakt, vid överlämnandet av bytet från hane till hona, vid honans vaktande under ungarnas boperiod och den närmaste tiden efter att ungarna lämnat boet. Ungarna måste också ha möjlighet att klättra upp i träd och finna skydd i trädsamlingar strax efter att de lämnat boet. Exempel finns då bon har övergivits efter det att nära boet stående frötallar och trädsamlingar avverkats. Även om slagugglan fortsätter att häcka i en kvarlämnad högstubbe på kalavverkad yta så överges den ofta när den täta ungskogen sluter sig.

Åtgärder. På goda grunder har det konstaterats att skogsavverkningar kan tillskapa långvarigt ogynnsamma häckningsbiotoper för slaguggla. Effektiva åtgärder för att skydda och säkerställa slagugglans häckningsplatser måste därför tillkomma genom regler för rationell skogsskötsel. Det är angeläget att man vid skogsavverkningar inte friställer slagugglans boträd så att dessa efter några år kommer att vara omslutna av tät ungskog. I stället bör man i tid, redan vid gallring, planera hyggen så att lämpliga boträd hamnar i hyggeskanter eller om möjligt att enstaka träd eller trädgrupper sparas kring boplatserna och att ingen nyplantering sker runt i högstubbens omgivning. Här är det viktigt att samråd sker med sakkunnig ornitolog så att åtgärderna får optimal effekt.

Industriskogsbrukets korta omloppstider (100–120 år) förhindrar nybildning av grova torrträd och utgör det största hotet mot arten. Skogsbrukets hänsyn måste tillåta att vissa skogsarealer, inte bara av låg bonitet, når mycket hög ålder. Genom att kvarlämna en del frötallar och gamla träd så att de får ingå i den nya skogen som evighetsträd kan tillräckligt grova stammar erhållas även i rationellt skött skog. Förutom tallar används framför allt aspar men även andra triviallövträd till boplatser. Lövträden har kortare livslängd än tallar men samtidigt nybildas boplatser i lövträd mer frekvent. Det är därför viktigt att lövträd, speciellt grupper av aspar och aspar omslutna av barrträd, lämnas kvar vid skogsbruk och tillåts växa till grova dimensioner. I södra delarna av slagugglans utbredningsområde är även grova solitära ekar i barrskogslandskapet av betydelse för artens häckning och bör därför sparas i största möjliga utsträckning.

Restaurering av torrstubbar kan lokalt säkerställa tillgången på lämpliga boplatser. Annars är det vanligt att slagugglereviren upprätthålls med konstgjorda metoder i form av holkar då passande bostubbar helt saknas. Detta är en olycklig trend eftersom slagugglans fortsatta utveckling då blir helt beroende av ideellt verkande personer. Utan dessa ideella insatser skulle slagugglan troligen försvinna från stora delar av dess nuvarande utbredningsområde.

Holkuppsättning bör framför allt ske i områden där alla naturliga boplatser förstörts. Det bör dock mycket noggrant observeras att slagugglan generellt är en mycket dominant art som när den etablerar sig på en ny häckningsplats, genom sitt uppträdande mot bl.a. rovfåglar och andra ugglor, försämrar eller omöjliggör möjligheterna för dessa arter att fortsätta att upprätthålla och nyttja sina boplatser. Samråd med sakkunnig ornitolog rekommenderas innan t.ex. holkuppsättning och

stubbrenovering sker för slaguggla. Begränsade studier av slagugglans influens på andra arter pågår, men bör fördjupas och stödjas.

Övrigt. Utländska namn – NO: Slagugle, DK: Slagugle, FI: Viirupöllö, GB: Ural Owl

Slagugglan är förtecknad i bilaga 1 i EUs fågeldirektiv (Rådets direktiv 79/409/EEG) och ingår i Natura 2000.

Litteratur

- Ahlén, I. och Larsson, T.-B. 1972. Slagugglans *Strix uralensis* boplat- och biotopval inom södra delen av utbredningsområdet i Sverige. *Skogshögskolan, institutionen för skogszoologi, Rapporter och uppsatser. No. 11.*
- Bauer, Z. och Tichy, J. 1960. Der Habichtskauz (*Strix uralensis* Pall.) und seine Umwelt im westlichen Teil der Ostkarpaten. *Zool. Listy* 9: 339–352.
- Gustavsson, L. 1994. Slagugglan i Uppland 1962–94. Häckning och etablering under 32 år. *Fåglar i Uppland* 21: 195–203.
- Hagen, Y. 1949. Iakttagelser över slaguglen (*Strix uralensis*). *Fauna* 4: 97–107.
- Hagen, Y. 1949. Noen iakttagelser över slagugle (*Strix uralensis* Pall.) i Österdalen. *Sterna* 8: 161–182.
- Holmberg, T. 1974. En studie av slagugglans *Strix uralensis* läten. *Vår Fågelvärld* 33: 140–146.
- Lahti, E. 1972. Nest sites and nesting habits of the ural owl *Strix uralensis* in Finland during the period 1870–1969. *Ornis Fennica* 49: 91–97.
- Lundberg, A. 1974. Taxering av slaguggla *Strix uralensis* i Uppland - metoder och resultat. *Vår Fågelvärld* 33: 147–154.
- Lundberg, A. 1976. Breeding success and prey availability in a ural owl *Strix uralensis* Pall. population in central Sweden. *Zoon* 4: 65–72.
- Lundberg, A. 1981. Population ecology of the Ural Owl *Strix uralensis* in Central Sweden. *Ornis Scandinavica* 12: 111–119.
- Lundberg, A. och Westman, B. 1984. Reproductive success, mortality and nest site requirements of the Ural Owl *Strix uralensis* in central Sweden. *Annales Zoologici Fennici* 21: 265–269.
- Mikkola, H. 1972. Neue Ergebnisse über die Ernährung des Uralkauzes (*Strix uralensis*). *Ornithol. Mitt.* 24: 159–163.
- Mysterud, I. 1969. Biotop og reirforhold ved en hekking av slagugle ved Elverum 1967 (*Strix uralensis* Pall.). *Sterna* 8: 369–382.
- Saurola, P. 1995. Finnish birds of prey: status and population changes. *Ornis Fennica* 62: 64–72.
- Solheim, R. 1985. Er slagugla truet i Norge? Foreløpig rapport fra slagugleregistreringer i perioden 1980–1984. *Vår Fuglefauna* 8: 19–22.
- Zetterlund, C.-E. 1995. Slagugglan i Hälsingland. *Fåglar i X-län* 26: 24–35.

ArtDatabanken 2002-11-22. Faktablad: *Strix uralensis* – slaguggla. Förf. Arne Lundberg 1987. Rev. Martin Tjernberg 1995, Ove Stefansson 2001.

© ArtDatabanken, SLU 2002.